

References

1. Bodrov V. A. (2007), Professionalnaia zrelost cheloveka (psykholohycheskye aspektu) [Professional maturity of a person (psychological aspects)] *The phenomenon and category of maturity in psychology*, responsible editor A. L. Zhuravlev, E. A. Sergienko, M.: Institute of Psychology, Russian Academy of Sciences, pp. 174–197.
2. Kolmogorova L.S. (1997), Stanovlenye psykholohycheskoi kulturu lychnosty kak oryentyr sovremennoho obrazovaniya [Formation of the psychological culture of the individual as a reference point of modern education], *Pedagogy*, № 3, Available at: http://sci.informika.ru/text/magaz/pedagog/pedagog_3/at14.html [Accessed 24 april 2018].
3. Pevzner N.Yu. (2007), Psykholohycheskaia kultura pedahoha y effektivnost professionalnoi deiatelnosty [Psychological culture of the teacher and the effectiveness of professional activities] : abstract of diss cand. psychol. sciences: 19.00.03, Kazan, 22 p.
4. Psychological Dictionary / ed. V.I. Voytka - K.: High school, 1982. – 215 p.
5. Semikin V. V. Psychological culture in human education: monograph / V. V. Semikin. - St.P., 2002. – 173 p.
6. Simonenko S.M. The content and ways of forming the valeological culture of the future teacher in university vocational training: diss. ... cand. ped. sciences: 13.00.01 / S.M. Simonenko. - Ussuriisk, 2002. – 192 p.
7. Khatuyeva M.D. Image and psychological culture of a person [Electronic resource] / M.D. Khatuyeva. - Access mode : <http://psy.rin.ru/article/1124-101.html>
8. Chaprak Ya. V. Psychological culture as an integral part of the professionalism of the teacher / Ya. V. Chaprak // Herald: Pedagogy: [collection of scientific works] / Kiev National University of Culture and Arts – Kyiv: Publishing Center KNUCiM, 2009. – Issue21. – P. 118–123.
9. Chepileva N.V. Psychological Culture of the Future Teacher / N.V. Chepileva - K.: Society "Knowledge" USSR, 1989. – 32 p.
10. Shvalb M.M. Targeted consciousness (psychological models and research). – K. : Millennium, 2003. – 152 p.

УДК 37.012:930.2:929:303.436.2

АРХІВНІ ТА БІБЛІОТЕЧНІ ФОНДИ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПЕРСОНАЛІЙ

Розман І.І.

ARCHIVE AND LIBRARY FUNDS AS MEANS OF STUDYING THE PEDAGOGICAL PERSONALITIES

Rozman Iryna

У статті висвітлені шляхи та способи вивчення педагогічних персоналій за допомогою аналізу архівних та бібліотечних фондів. Подано джерела особистого походження, які відіграють особливу роль у проведенні історичних досліджень педагогічних персоналій. Доведено, що матеріал може бути оптимально адаптований до потреб цього дослідження.

Ключові слова: дослідження, вивчення, джерело, аналіз матеріалів, довідник, біографістика.

The article highlights the ways and means of studying pedagogical personalities by analyzing archival and library funds. The sources of personal origin are given, which play a special

role in conducting historical research of pedagogical personalities. It is proved that the material can be optimally adapted to the needs of this study. The development of Ukrainian society in the face of new socio-economic relations and political circumstances requires significant new changes in priorities in the modern educational process. The study of pedagogical personalities make it possible to pay special attention to the importance not only of professional personalities of pedagogues, but also to consider individual personalities in the multifaceted aspects of their lives in order to enrich the scientific and practical outlook, and raise the general cultural level of civil society.

Keywords: *research, study, source, analysis of materials, reference book, biography.*

Розвиток українського суспільства за умов нових соціально-економічних відносин та політичних обставин вимагає нових суттєвих зміни щодо пріоритетів і в сучасному освітньо-виховному процесі. Вивчення педагогічних персоналій дає можливість звернути особливу увагу на значення не тільки професійної фаховості особистостей педагогів, а й розглядати окремі персоналії в багатогранних аспектах їхнього життя з метою збагачення науково-практичного світогляду, підвищення загальнокультурного рівня громадянського суспільства.

Унікальні фонди, що їх зберігає Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського – національне надбання і гордість України: понад півмільйона рукописів та рукописних книг є свідками нашої історії, культури, самобутності Української держави загалом. Ця тема досліджується відомими науковцями у галузі біографістики та персоналістики, які ретельно опрацювали її з позицій літературознавства і документалістики (О. Галич, Е. Местергазі, Пустовіт, М. Федунь); історичного джерелознавства (С. Макарчук, М. Казьмирчук, О. Косенко, С. Павленко, О. Ясь); правознавства (С. Кодан); біографістики (М. Гончаренко, Н. Любовець, Т. Черкашина), а також історико-педагогічної науки (М. Анісов, Г. Белан, Л. Голубнича, Н. Дічек, Т. Завгородня, Д. Раскін, О. Петренко, Л. Смолінчук, О. Сухомлинська та ін.); психології (Н. Логінова).

Винятковість дослідження архівних та бібліотечних фондів життєдіяльності відомих особистостей, серед яких педагоги, громадські діячі, освітяни, засвідчує факт нагромадження у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України понад тисячу особових архівних фондів, а в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ) – 264 [1]. Матеріалів щодо педагогічних персоналій, зосереджених у Центральному державному історичному архіві м. Львова (ЦДАЛ) України, нараховується в загальній кількості близько 90 [1].

Вивченням окремих персоналій займаються як відомі освітяни, громадські діячі, вчені, які вивчають історію педагогіки та школознавства з кінця ХІХ століття до початку ХХ століття (І. Боберський, А. Вахнянин, В. Левицький, І. Гриневецький, Я. Гординський, І. Крип'якевич, А. Крушельницький, О. Маковей, Ю. Романчук, О. Тисовський, П. Франко, Г. Хоткевич, В. Шухевич), так і вчені, у фондах яких зберігаються цінні для історико-педагогічної біографістики джерельні матеріали (О. Басараб, О. Охримович, К. Студинський) [2].

Вивчаючи дисертаційні та монографічні дослідження про педагогічні персоналії, можна зробити висновок, що їхні автори за умов необхідності активно використовують фонди особового походження архівних та бібліотечних установ. Однак їхній узагальнюючий аналіз з позицій історико-педагогічної науки відсутній. Важливе підґрунтя для заповнення цієї прогалини дають довідникові й аналітичні публікації [1-6] та безпосереднє ознайомлення з їхнім наповненням.

Наприкінці 80-х років ХХ ст. особові фонди існували фактично в усіх центральних і обласних державних архівах України, їхня загальна кількість становила 1227, а обсяг 92,3 тис. умовних одиниць зберігання – справ [3, с. 201–202]. Матеріали у фонди надходили, практично, стихійно: їх передавали з особистих архівів та громадських організацій.

Переважно за допомогою поданих документів ставала надбанням індивідуальна життєдіяльність письменника, педагога, історика.

В Інституті архівознавства НБУВ, що є головним архівним підрозділом в системі НАН України з питань формування, зберігання, обліку і використання документів архівного фонду України, зберігається близько 280 фондів академіків і членів-кореспондентів, серед яких є чимало відомих педагогів. У ЦДІАК України зосереджені родові фонди землевласників та відомих громадських діячів, учених, просвітян XVIII – XX ст. [3, с. 202-203].

Значна кількість особових фондів педагогічних персоналій зосереджена у Центральному державному історичному архіві м. Львова (ЦДІАЛ) України. Обсяг їх складає понад 500 справ. За структурою вони поділяються на офіційно надані матеріали, на біографічні спогади, мемуари, щоденники, тексти публікацій, епістолярії, навчально-методичні розробки, світлини з домашніх архівів, матеріали про фондоутворювачів.

У Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України знаходяться особові фонди Новицького М.М. (1892–1964), літературознавця та вченого (оп. 1; од. зб. 495; XIX ст.–1968 рр.); Редька Ф.А. (1905–1981), історика і літературознавця (оп. 1, 2; од. зб. 32; 1940–1971 рр.); Шипович Р.Д. (1880–1966), поетеси і педагога (оп. 1; од. зб. 75); Бориса Дмитровича (1863–1910), письменника, педагога, літературознавця, лексикографа, етнографа, історика, видавця і громадського діяча (оп. 1; од. зб. 80; 1697–1910 рр. 2 док.); Мушак Ю.Ф. (1904 –1973), філолога-перекладача (оп. 1, 2; од. зб. 61; 1928–1976 рр.); Шульмінської О. М. (1879 –1972), педагога (оп. 1; од. зб. 74; 1888–1971 рр. 1 док.); Дядченко Г.К. (1869 –1921), художника і педагога (оп. 1; од. зб. 28; 1890 – 1940-ті рр) [4].

Ще більш неосяжний і менш опрацьований з позицій історико-педагогічної біографістики пласт джерельних матеріалів зосереджений у відділі рукописів Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаника (ЛНБ). Серед упорядкованих у ньому наприкінці 80-х рр. XX ст. близько 175 особових фондів [2] (а їхнє формування продовжується), близько 2/3, згідно з нашими підрахунками, належить особам, які заслуговують на дослідження саме як педагогічні персоналії.

У фондах «Правління Мукачівської греко-католицької єпархії», «Мукачівського Чернечого монастиря отців Василіан» є дані про відкриття шкіл, призначення вчителів, розпорядження про обмеження вживання слов'янської мови в церковних школах і діловодстві єпархії; збережено спроби замінити слов'янський алфавіт латинським, документи про візитації шкіл.

У цих же фондах зберігаються документи про діяльність «народних будителів» та видатних письменників XIX ст. - О. Духновича, М. Лучкая, І. Сільвая, А. Кралицького, В. Довговича, С. Павловича, О. Митрака, зокрема заповіт М. Лучкая від 11 серпня 1831 р., рукопис Іоанна Лешковича «Про русинів і слов'ян» (1841), чорнові записи до «Історії карпатських рутенів» М. Лучкая (1842), повідомлення О. Духновича про видання календаря російською мовою (1849); збереглися листи Б. Дідицького зі Львова та І. Желяховського із Перемишля до А. Кралицького з проблем літератури (1860); листи Я. Головацького до А. Кралицького про видання книг (1865); лист А. Кралицького до І. Сільвая про перебування в селі Бобовище (1883); збережено дані про видатних діячів Росії і України – уродженців Закарпаття: Ю. Венеліна-Гуци, А. Дешка, І. Зейкана; є документи про диригента й організатора багатоголосого хору К. Матезонського і т.д. [5, с. 2].

Загалом вивчати конкретні персоналії можливо за допомогою автобіографій, особово-облікових документів, спогадів, листів, періодичних видань, часописів, наукових праць, інших продуктів творчості, навчально-педагогічної діяльності у освітніх закладах, виступах на різного типу зібраннях.

Досліджуючи мемуаристику, безумовно розглядаємо персоналію у плані суб'єктивного аналізу – це не є недоліком, а відображає особистісне ставлення автора до об'єкту дослідження. Ймовірно, прослідковується здатність множити неповторність особи, її

значущість для інших через особисту емоційність, однак це не може виправдовувати відвертої упередженості, свідомої підробки.

Отже, аналіз джерел, що архівуються, сприяє розширенню відомостей про діяльність педагогічних персоналій; він свідчить про справжню творчу роботу унікальних осіб, вивчення напрацювань яких сприяє розвитку історико-педагогічних наук. Лише невелика кількість таких джерел досліджена і використовується в обігу педагогічної науки. А решта (більшість таких надбань) чекає на свого прискіпливого дослідника, який відтворить педагогічну та культурно-просвітницьку діяльність педагогічних персоналій на базі історико-педагогічної біографістики з метою її всебічної реалізації в науково-освітнянських колах, що сприятиме комплексному осмисленню певної особистості.

Визначені наукові доробки дають орієнтацію на врахування при вивченні педагогічних персоналій трьох важливих особливостей джерел особового походження: ретроспективність, документальність, суб'єктивність. Вони настільки взаємопов'язані і переплетені між собою, що потребують розгляду в одному науковому контексті.

Список використаних джерел

1. Особові архівні фонди Інституту рукопису: путівник/ Національна академія наук України; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Інститут рукопису. – К., 2002. – 768 с.

2. Особисті архівні фонди відділу рукописів. Анотований покажчик / кол.авт. Є. М. Гуменюк та ін.; відп. ред. Є. М. Стасюк. – Львів: АН УРСР, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, 1977. – 181 с.

3. Колобов О. О. Значення фондів особового походження для історико-біографічних досліджень// Українська біографістика. -1999. – № 2. –С. 201 – 212.

4. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України/ Склад та характеристика фондів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://csam.archives.gov.ua/ukr/holovna/> (дата звернення: 03.04.2018р.).

5. Фонди. Державний архів Закарпатської області. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dazo.gov.ua> (дата звернення: 03.04.2018р.).

6. Гудим В. В. Фонди особового походження державного архіву Полтавської області – джерело з історії краю// Архіви України. – 2013. – № 7. –С. 94-104.

7. Онопрієнко Р.І. Віталій Чешко. Біографічна традиція та наукова біографія в історії сучасної України// Український історичний журнал. – К. – 1996. – 240 с.

8. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Путівник / авт. упоряд. О. Гневишева та ін. – Львів. К., 2001. – 387 с.

References

1. Osobovi arkhivni fondy Instytutu rukopysu: putivnyk [*Osobovi arkhivni fondy Instytutu rukopysu: Putivnyk*] (2002), Natsional'na akademiya nauk Ukrayiny; Natsional'na biblioteka Ukrayiny im. V. I. Vernads'koho, Instytut rukopysu, K., 768 s.

2. Humenyuk Ye. M. ta in., Vidl. red. Stasyuk Ye. M. (1977). Osobysti arkhivni fondy viddilu rukopysiv. Anotovanyi pokazhchik [*Osobysti arkhivni fondy viddilu rukopysiv. Anotovanyy pokazhchik*], AN URSR L'vivs'ka naukova biblioteka im. V. Stefanyka, L'viv, 181 s.

3. Kolobov O. O. (1999), Znachennia fondiv osobovoho pokhodzhennia dlia istoryko-biohrafichnykh doslidzhen [Znachennya fondiv osobovoho pokhodzhennya dlya istoryko-biohrafichnykh doslidzhen'], *Ukrayins'ka biohrafistyka*, № 2, pp. 201 -212.

4. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy [Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrayiny] *Sklad ta kharakterystyka fondiv* [Elektronnyy resurs]. Available at: http://www.csam.archives.gov.ua/ukr/sklad_fondiv/ [Application Date: February 12, 2018].

5. Fondy. Derzhavnyi arkhiv Zakarpatskoi oblasti [Fondy. Derzhavnyy arkhiv Zakarpat-s'koyi oblasti] [Elektronnyy resurs]. Available at: [http://: www. dazo.gov.ua](http://www.dazo.gov.ua) [Application Date: February 12, 2018].

6. Hudym V. V. (2013), Fondy osobovoho pokhodzhennia derzhavnoho arkhivu Poltavskoi oblasti – dzherelo z istorii kraiu [Fondy osobovoho pokhodzhennya derzhavnoho arkhivu Poltavs'koyi oblasti – dzherelo z istoriyi krayu]. *Arkhivy Ukrayiny*, № 7, pp. 94 - 104.

7. Onopriyenko R.I. (1996), Vitalii Cheshko. Biohafichna tradytsiia ta naukova biohrafiiia v istorii suchasnoi Ukrainy [Vitaliy Cheshko. Biohafichna tradytsiya ta naukova biohrafiiya v istoriyi suchasnoyi Ukrayiny] *Ukrayins'kyy istorychnyy zhurnal*, K., 240 s.

8. Avt. uporyad O. (2001), Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv. Putivnyk [Hnyevysheva ta in. Tsentral'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrayiny, m. L'viv. Putivnyk], L'viv. K., 387 s.

УДК 311:159.925(436+439)"178/185"=112/2

KATEGORIE DES NATIONAL CHARAKTERS IN OSTERREICHISCHEN UND UNGARLANDISCHEN STATISTIKEN 1780-1848 UND ETHNISCHE STEREOTYPISIERUNG DER SLOWAKEN UND UNGARN

Soltés Peter

КАТЕГОРІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ХАРАКТЕРІВ У АВТРИЙСЬКІЙ ТА УГОРСЬКІЙ СТАТИСТИЦІ 1780-1848 РОКІВ ТА ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ СЛОВ'ЯН І УГОРЦІВ

Солтес Петер

CATEGORY OF NATIONAL CHARACTERS IN AUSTRIAN AND HUNGARIAN STATISTICS OF 1780-1848 YEARS AND ETHNIC STEREOTYPES OF SLOVAKS AND HUNGARIANS

Soltes Peter

„Einen offenen, geraden und feurigen Charakter zeigt der Magyare durch Wort und That. Noch heut zu Tage ist er voll Kraft und Selbstschätzung, rasch feurig, allem Zwange feind, und mehr dem ländlichen als städtischen Leben zugethan, Dabei ist gefällig, grossmüthig, gastfrei und ein ausgezeichnete Soldat, aber auch aufbrausend, jähzornig, und stolz auf seinen Stamm.“

„Der Slowake ist im Allgemeinen von aufgeregtem Geiste und tiefem Gemüthe, dabei witzig beredsam und mit vielen Anlagen zu Künsten, Gewerben und Wissenschaften. In den nördlichen Comitaten Ungarns lebt er in großer Dürftigkeit, und ist zu seinem Verderben, so wie der Pole, dem Branntwein ergeben“ [1].

Keywords: Statistik, Österreichischen Monarchie, Reformdekade, Statistiken das, Nationaler Charakter

"Відкритий, прямий і вогненний персонаж показує Magyare словом і ділом. Сьогодні він сповнений сили і самооцінки, швидкий, не любить примусу і більше прив'язаний до сільського, ніж міського життя, він самовдоволенний, щедрий, гостинний але також швидкий, галасливий і гордий своїм плем'ям".

"Словак, як правило, збуджений духом і глибоким розумом, дотепний, красномовний і має прихильність до мистецтва, ремесла та наук. У північних комітатах Угорщини він живе у великій бідності, і до свого руйнування, як і поляк, відмовляється від духів[1].